

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2021

Innehållsförteckning

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2021	1
Regionfullmäktiges sjukvårdsberedning.....	1
Uppdrag 2020-2021	2
Medborgardialog.....	2
Verksamhetsrapport	3
Fakta	4
Styrande dokument	4
Fakta om ungdomsmottagning.....	4
Ungdomsmottagningar i Norrbotten	6
Skolbarns hälsa och levnadsvanor 2019-2020.....	6
Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa	7
Innehåll i tidigare beredningsrapporter	7
Sjukvårdsberedningens analys	9
Tillgänglighet.....	10
Kännedom om ungdomsmottagning.....	10
Hitta rätt och få kontakt	12
Huvudmannaskap och samverkan.....	13
Sammanfattning av behov.....	15
Referenser/länkar	17

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2021

Regionfullmäktiges sjukvårdsberedning

Sjukvårdsberedningen arbetar med uppgifter som rör livsstilsfrågor, förebyggande hälso- och sjukvård samt länets hälso- och sjukvård och tandvård. Beredningens uppgift är att inom sitt område

- öka kunskapen om medborgarnas behov
- verka för bättre kontakter mellan medborgare och förtroendevalda
- avge rapport med analys av genomfört uppdrag till regionfullmäktige.

Ordinarie ledamöter 2021

Erika Sjöö (SJVP), ordförande
Sarah Karlsson (C), vice ordförande
Ann-Christin Åström (SJVP)
Ulla Isaksson (SJVP) till april
Sara Bjerregaard (SJVP) från april
Anders Bohm (SJVP) till april
Sören Sidér (SJVP) från april
Siv Maherra (SJVP)
Roland Nordin (M)
Katarina Burman (V)
Maria Sjöberg (S) till april
Eivor Olofsson (S) från april
Lennart Holm (S)
Maivor Johansson (S)
Roland Nirlén (S)
Susanne Ström (SD)

Ersättare 2021

Sören Sidér (SJVP) till april
Andreas Wallgren (SJVP) från april
Sara Bjerregaard (SJVP) till april
Lena Angeria Johansson (SJVP) från april
Jörgen Afvander (SJVP)
Malin Markström (SJVP)
Marina Eriksson (M)
Robert von Schantz (M)
Kristina Bäckström (C)
Linda Jonsson (V)
Anders Burman (S)
Ann Kristin Nilsson (S)
Peter Sköld (S)
Ida Johansson (S)
Kristina Karlsson (SD)

Uppdrag 2020-2021

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport utgår ifrån de uppdrag som beredningen tilldelats av regionfullmäktige för 2020 och 2021.

- Sjukvårdsberedningen ges för år 2020 uppdraget att föra medborgardialog om följande uppdrag: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten?
- Sjukvårdsberedningen ges för 2021 en förlängning av föregående uppdrag att fortsätta föra medborgardialog om uppdraget: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten? Beredningen ska lämna sin verksamhetsrapport till regionfullmäktige senast i november 2021.

Medborgardialog

Sjukvårdsberedningens arbetssätt är medborgardialog, en samtalsmetod där både medborgare och förtroendevalda är delaktiga. När dialogen genomförs växlar deltagarna mellan att lyssna och att tala. Resultatet av genomförda medborgardialoger utgör en del av regionens kommande beslutsunderlag och återkopplas till medborgarna.

När regionfullmäktiges beredningar genomför dialoger ökar medborgarnas inflytande samtidigt som regionens förtroendevalda får större kunskap om medborgarnas behov.

Sjukvårdsberedningen har planerat och genomfört dialoger med elever i högstadiet och gymnasiet i Norrbotten. Dialogerna har kompletterats med möjlighet för ungdomar att skriva till beredningen eftersom dialogerna delvis handlat om känsliga ämnen. En mer utförlig genomgång av genomförda dialoger presenteras i samband med sjukvårdsberedningens analys längre fram i rapporten.

För att alla dialoger ska utgå ifrån det aktuella uppdraget har sjukvårdsberedningen avgränsat sig till fyra frågeställningar. Frågorna har legat till grund för dialogerna som anpassats efter deltagarnas förutsättningar och situation för att främja ett så öppet samtal som möjligt.

- Vad är en ungdomsmottagning för dig?
- På vilket sätt vill du ha information om ungdomsmottagningar?
- Vilket stöd och vilken hjälp önskar du att en ungdomsmottagning ska erbjuda? Spelar det någon roll vem du möter på en ungdomsmottagning (person/yrkesroll)?
- På vilket sätt vill du ha kontakt med en ungdomsmottagning?

Verksamhetsrapport

Enligt reglementet ska regionfullmäktiges beredningar lämna sina verksamhetsrapporter till regionfullmäktige senast i november 2021 för att kunna ingå i regionens ordinarie planeringsprocess. Rapporterna ska innehålla

- redovisning av medborgarnas behov inom det aktuella uppdraget
- underlag inför styrelsens beredning av regionens strategiska plan.

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport inleds med information om beredningen och det aktuella uppdraget följt av ett faktaavsnitt. Därefter lämnar sjukvårdsberedningen sin analys samt redovisar skillnader och likheter i länet. Rapporten avslutas med en sammanfattning av de behov som beredningen har identifierat utifrån uppdraget.

Fakta

Här presenteras fakta med anknytning till sjukvårdsberedningens arbete och uppdrag. Detta är en del av all fakta som beredningen tagit del av under sin kunskapsuppbyggnad och använt sig av både inför och under uppdraget samt under analysarbetet.

Styrande dokument

Regionens arbete med utvecklingen av hälso- och sjukvården och fullmäktigeberedningarnas arbete påverkas av en rad styrande dokument och strategier. Här redovisas de viktigaste dokumenten som har kopplingar till sjukvårdsberedningens uppdrag.

Reglemente för fullmäktiges beredningar och utskott

Reglementet reglerar bland annat hur regionfullmäktiges beredningar ska vara sammansatta och verka.

Strategisk plan 2021-2023

Regionens strategiska plan fastställs av regionfullmäktige. Den innehåller vision och värdegrund, regionens uppdrag och styrning, planeringsförutsättningar, strategisk inriktning och uppdrag. Planen innehåller även de fem perspektiven samhälle, medborgare, verksamhet, medarbetare och ekonomi med strategiska mål för samtliga perspektiv.

Vägen till framtidens hälsa och vård år 2035

Norrbottnen är en av de regioner i världen där andelen äldre i befolkningen ökar snabbast och med färre personer i arbetsför ålder ska regionen klara att möta ett ökat vårdbehov. För att aktivt möta dessa utmaningar har regionen tagit fram strategin Vägen till framtidens hälsa och vård år 2035. Målet i strategin är en hälso- och sjukvård som arbetar mer hälsofrämjande och ser patienten som en aktiv partner. Regionens ska samverka med övriga samhällsaktörer och använda digitaliseringen som möjliggörare när den nya välfärden formas.

Fakta om ungdomsmottagning

Vad är en ungdomsmottagning

Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar (FSUM) har gett ut en handbok för Sveriges ungdomsmottagningar.

I handboken konstaterar FSUM att ungdomsmottagningar behövs som ett led i att tillgodose ungdomars och unga vuxnas rätt till hälsa. Ungdomsmottagningen har till uppgift att på ungas uppdrag förmedla kunskap, ge information, stöd och behandling under denna tid. Detta gäller i synnerhet inom området sexuell, reproduktiv och psykosocial hälsa. Ett av ungdomsmottagningens grundfundament är att ungdomar under arton år kan söka utan vårdnadshavarens kännedom eller godkännande.

Vad en ungdomsmottagning i Norrbotten ska erbjuda

Uppdraget till ungdomsmottagningarna i Norrbotten är att

- bland ungdomar och unga vuxna stärka identitets- och personlighetsutveckling
- förebygga och tidigt upptäcka psykisk ohälsa och sociala problem
- främja en god reproduktiv och sexuell hälsa
- bedriva utåtriktat hälsofrämjande arbete.

För ungdomsmottagningarna betyder det ett stort antal aktiviteter inom en rad områden. Här följer några exempel.

- Stärka personlig utveckling, självkänsla.
- Fånga upp psykisk ohälsa, hjälpa och stödja, behålla det friska friskt så länge som möjligt.
- Förebygga/upptäcka risk- eller missbruk och hjälpa vidare till rätt vårdnivå.
- Förebygga/upptäcka våld (exempelvis fysiskt, psykiskt, sexuellt, hedersrelaterat).
- Förhindra oönskade graviditeter och minska antalet aborter.
- Ifrågasätta normer, exempelvis mansnormen och heteronormen. Enskilt och i grupp.
- Lågtröskelverksamhet. Det ska vara lätt att komma i kontakt med mottagningen och snabbt få tid. Ingen fråga är för stor eller för liten.
- Hjälp vidare till annan instans vid behov. Om ungdomsmottagningen inte är rätt vårdnivå så hjälper man vidare till rätt verksamhet.
- Samverkan med bland andra primärvården, elevhälsan, lärare, skolsköterskor och kvinnokliniken.
- Svara på frågor om kroppen, sex, lust, relationer och kärlek.
- Göra medicinska bedömningar.
- Förebygga och behandla könssjukdomar.
- Kondomsamtal.

Tillgänglighet till ungdomsmottagning i Norrbotten

Enligt Region Norrbotten ska en ungdomsmottagning välkomna unga i åldrarna mellan 12-25 år vilket också är FSUM:s rekommendation. I de fall som ungdomsmottagningarna inte har bemanning för hela åldersspannet prioriterar regionen de yngre åldrarna. Så ser det dock inte ut i hela Norrbotten. Piteå har exempelvis målgruppen 12-25 år medan Luleå har 12-20 år för kontakt med barnmorska och 12-25 år för kontakt med kurator. Boden har målgruppen 13-25 år. I sammanhanget ska nämnas att alla kommuner inte har ungdomsmottagning vilket redovisas längre fram i denna verksamhetsrapport.

Enligt Region Norrbotten ska ungdomsmottagningen ha hög tillgänglighet via telefon, drop in, 1177, funktionsbrevlåda, videosamtal och chatt via appen Ung i Norr. Även här ser det olika ut i Norrbotten.

Ungdomsmottagningar i Norrbotten

För att räknas som fullvärdig ska en ungdomsmottagning vara bemannad av barnmorska, kurator och till mindre del läkare. Mottagningen ska också finnas i en egen lokal och inte som en del av en hälsocentral.

Utifrån lokala förutsättningar finns det möjlighet att teckna samverkansavtal mellan region och kommuner inom ett givet geografiskt område. Det finns inte avtal med alla kommuner i Norrbotten.

Fullvärdig ungdomsmottagning finns i Luleå, Boden och Piteå

Ungdomsmottagningarna drivs av två huvudmän: regionen och respektive kommun. Varje mottagning har en egen verksamhetschef men central styrning och samordning saknas.

Ungdomsmottagningsliknande verksamhet i övriga Norrbotten

Ungdomsmottagningsliknande verksamhet är exempelvis att en barnmorska driver verksamhet och har avsatt tid för unga några timmar per vecka på den hälsocentral där denne arbetar. Arjeplog, Arvidsjaur och Älvsbyn har dessutom stöd från Piteå via appen Ung i norr.

Saknar helt ungdomsmottagningsliknande verksamhet

Jokkmokk och Övertalix saknar helt ungdomsmottagningsliknande verksamhet. Unga i dessa kommuner måste vända sig till den ordinarie vården eller verksamheter i andra kommuner för att få stöd och hjälp.

Skolbarns hälsa och levnadsvanor 2019-2020

Regionens elevhälsorapport *Skolbarns hälsa och levnadsvanor 2019-2020* har fokus på psykisk hälsa. Den bygger på enkätsvar från närmare 6000 elever i årskurs fyra och nio samt årskurs ett på gymnasiet under läsåret 2019/2020. Rapporten är omfattande och kan dessutom jämföras med rapporter från tidigare år.

- Generellt verkar måendet försämrats med stigande ålder.
- Generellt verkar flickor må sämre än pojkar förutom i årskurs fyra.
- Bland flickor verkar en negativ utveckling ske mellan årskurs fyra och sju.
- Bland pojkar verkar en negativ utveckling ske mellan årskurs sju och första året i gymnasiet.

Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa

Sveriges kommuner och regioner (SKR) genomförde under hösten 2019 en nationell kartläggning av ungdomsmottagningarnas arbete med unga när det gäller sexualitet och egenmakt. Arbetet ledde till rapporten *Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa – nuläge och vägar framåt* som gavs ut under våren 2020. Där identifieras fyra sätt att stärka ungdomsmottagningarna.

- Tydliggör uppdraget.
 - Utveckla mål och strategier som tydliggör viktiga prioriteringar.
 - Tydliggör utbud av insatser och kompetenser.
- Utveckla strategier för ökad tillgänglighet.
 - Öka medvetenheten om olika tillgänglighetshinder.
 - Överväg ett ökat fokus på utåtriktat arbete, riktade mottagningar och digitala besök.
- Stärk kunskapsstyrningen och kunskapsutbytet.
 - Skapa systematik i uppföljning och utvärdering.
 - Öka tillgången till kunskapsstöd och stärk kunskapsutbytet mellan ungdomsmottagningar.
- Förbättra samverkan mellan ungdomsmottagningar och med andra aktörer.
 - Samla lokala resurser.
 - Samordna olika aktörers insatser kring enskilda ungdomar.
 - Utveckla samverkan med skolan, inklusive elevhälsan.

Innehåll i tidigare beredningsrapporter

Regionfullmäktiges beredningar har under åren genomfört medborgardialoger inom en rad olika ämnesområden. Några har haft koppling till uppdraget om ungdomsmottagningar. Här redovisas utdrag och behovsbeskrivningar i punktform ur tre tidigare verksamhetsrapporter.

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2020: Ungdomsmottagning

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport för 2020 baserade sig på ett begränsat antal medborgardialoger eftersom flera dialoger ställdes in efter coronapandemins utbrott. Beredningen bedömde ändå att det fanns tillräckligt med underlag för en verksamhetsrapport där ett antal behov redovisades, bland annat att det måste finnas stöd och hjälp från en fullvärdig ungdomsmottagning i hela Norrbotten så snart som möjligt och att den aktuella situationen är långt ifrån jämlik.

- Tillgång till fullvärdig ungdomsmottagning för barn och ungdomar i hela Norrbotten.
- Bredare marknadsföring i flera kanaler för att nå så många barn och ungdomar som möjligt med information om vilket stöd och vilken hjälp man

har rätt till och hur man kommer i kontakt med hälso- och sjukvården på ett sätt som passar ens förutsättningar.

- Det måste finnas olika fysiska och digitala möjligheter för barn och ungdomar att kontakta och besöka en ungdomsmottagning efter sina behov och förutsättningar.
- Det måste vara enkelt och gå snabbt för barn och ungdomar att komma i kontakt med någon vuxen att prata med.
- Samverkan och samordning av ungdomsmottagningar måste snarast påbörjas för att främja en jämlik hälso- och sjukvård för barn och ungdomar i hela Norrbotten.

Allmänna beredningens verksamhetsrapport 2018: Vilket behov har ungdomar av inflytande och möjlighet att påverka?

Tillgängligheten till hälso- och sjukvården behöver bli bättre. Ungdomar som varit på läkarbesök utanför hemorten tycker det är omständligt då det oftast går bort en hel skoldag för ett läkarbesök. Det upplevs krångligt att komma i kontakt med hälsocentralen via telefon eftersom den kan ringa tillbaka under skoltid. Det borde gå att lösa på andra sätt, till exempel via digital teknik. För unga med psykisk ohälsa kan det vara särskilt svårt när vården inte är tillgänglig.

- Frågor som är viktiga för unga att påverka inkluderar tillgången till vård i närområdet.

Hälso- och sjukvårdsberedningarnas verksamhetsrapport 2015: Jämlik hälsa för barn och ungdomar

Tillgången till hälso- och sjukvård för barn och ungdomar varierar mellan orterna i länet. Det gäller exempelvis möjligheten att besöka en hälsocentral eller tandvård men även barn- och ungdomsmottagning, psykolog, skolsköterska och kurator.

Det finns en ökad psykisk ohälsa bland barn och ungdomar i länet som även varierar mellan kommunerna. Depression och stress är exempel på problem som växer. Andra ökande problemområden är ensamhet, utanförskap och svårighet med inkludering.

- Det finns ett behov av att landstingets förebyggande och vårdande insatser anpassas efter barn och ungdomars förutsättningar på respektive ort.
- Det finns ett behov av samordnad och jämlik information från hälso- och sjukvården när det till exempel gäller information från mödra- och barnvårdscentralerna.
- Det är viktigt att hälso- och sjukvården tar barn och ungas hälsa på allvar.
- Landstinget måste samordna sina hälsoinformationsinsatser med kommunerna och skolhälsovården.
- För en jämlik vård måste landstinget anpassa vårdmötet efter de ungas förutsättningar.

Sjukvårdsberedningens analys

Sjukvårdsberedningen presenterar sin analys utifrån de uppdrag som beredningen tilldelats av regionfullmäktige för 2020 och 2021.

- Sjukvårdsberedningen ges för år 2020 uppdraget att föra medborgardialog om följande uppdrag: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten?
- Sjukvårdsberedningen ges för 2021 en förlängning av föregående uppdrag att fortsätta föra medborgardialog om uppdraget: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten? Beredningen ska lämna sin verksamhetsrapport till regionfullmäktige senast i november 2021.

Sjukvårdsberedningens analys baseras på fakta och det som framkommit i dialog med ungdomar i Norrbotten. Inhämtningen av fakta påbörjades under uppdragsåret 2020 och har sedan pågått löpande under 2020 och 2021. Ledamöterna har genomfört dialoger med elever från högstadiet i samtliga av Norrbottens kommuner. Målsättningen har även varit att genomföra dialoger med elever från gymnasiets praktiska och teoretiska utbildningar i samtliga kommuner vilket nästan lyckats med några få undantag. Överkalix har inget gymnasium. I Älvsbyn, Arjeplog och Haparanda har beredningen inte haft dialoger med elever från praktiskt gymnasium och i Piteå inte med elever från teoretiskt gymnasium.

Samtliga dialoger under verksamhetsåret 2021 har genomförts digitalt via programmet Zoom på grund av pandemin. Sjukvårdsberedningen har nyttjat programmets möjlighet att dela upp klasser i mindre grupper för att få mer personliga samtal. Ledamöterna har noterat att det finns skillnader i ungdomarnas vana att använda digital teknik, men trots detta har dialogerna genomförts utan problem.

Sjukvårdsberedningen har generellt sett haft lättare att föra dialog med äldre ungdomar, men även de yngre dialogdeltagarna har varit delaktiga i samtalen och delat med sig av sina åsikter och funderingar. En annan erfarenhet är att flickor varit lite mer aktiva än pojkar i dialogsamtalen men inte i så stor utsträckning att det påverkat bredden i underlaget.

Dialogerna har kompletterats med möjligheten att skriva till sjukvårdsberedningen. Ledamöterna har alltid informerat om denna möjlighet i samband med dialogerna. Det har förekommit erfarenheter och funderingar som dialogdeltagarna valt att skriva till beredningen om istället för att prata i grupp inför andra.

Möjligheten att skriva till sjukvårdsberedningen har även marknadsförts genom två perioder av digital annonsering via Snapchat och Facebooks nätverk under vårterminen 2021. Det har gjort att beredningen nått hela målgruppen och inte bara de som deltagit vid inbokade dialoger via högstadie-

och gymnasieskolor. Sjukvårdsberedningen noterar att det är en större andel flickor än pojkar som valt att skriva till beredningen.

Förlängningen av sjukvårdsberedningens uppdrag från 2020 till att även omfatta 2021 har gett ledamöterna möjlighet att samla in ett större underlag av både fakta och dialoger som nått hela målgruppen. Det gör att beredningen känner sig säkrare på sina tidigare slutsatser samtidigt som bredden belyst nya frågor och delvis gett beredningen nya synvinklar.

Tillgänglighet

I sin verksamhetsrapport för 2020 konstaterade sjukvårdsberedningen att det bara fanns fullvärdiga ungdomsmottagningar i tre av Norrbottens fjorton kommuner. Nu, ett år senare, ser det likadant ut. Skillnaderna i ungdomars tillgänglighet till stöd och hjälp är fortfarande stor och utbudet är inte jämlikt beroende på var man växer upp i Norrbotten. Situationen är allvarlig eftersom alla barn och ungdomar inte har samma förutsättningar och möjligheter att söka och få hjälp.

Region Norrbotten har ansökt om nationella medel för att göra en översyn av ungdomsmottagningarna i Norrbotten. Målsättningen är att det ska vara ett likartat utbud över hela länet och att appen ”Ung i Norr” ska vara tillgänglig för samtliga ungdomar. Sjukvårdsberedningen anser att den målsättningen är ett grundkrav oavsett om regionen får sin ansökan om medel beviljad eller inte.

Sjukvårdsberedningen ser ett behov av att ungdomsmottagningarnas huvudmän, region och kommun, genast börjar arbeta tillsammans för fler fullvärdiga ungdomsmottagningar i Norrbotten. I kommuner där detta inte är genomförbart med en gång är det ändå viktigt att utbudet ökar så att det i alla fall finns någonstans för ungdomar att vända sig.

Här skulle digitala kontaktvägar och verktyg kunna vara en del av lösningen men långt ifrån alla ungdomar vill ha och behöver den typen av kontakt. Sjukvårdsberedningen utvecklar detta mer i stycket om att hitta rätt och få kontakt längre fram i rapporten.

Tillgång till stabilt nätverk är ett krav för att kunna använda digital teknik. Det är ytterligare en punkt där sjukvårdsberedningen noterar stora skillnader i Norrbotten.

Kännedom om ungdomsmottagning

Sjukvårdsberedningen redovisade i sin verksamhetsrapport för 2020 två huvudsakliga orsaker till skillnader i barns och ungdomars kännedom om ungdomsmottagning. Det handlade både om tillgång till stödet och marknadsföringen av det stöd som finns att få. När beredningen nu genomfört mer än dubbelt så många dialoger och samlat på sig ännu mer fakta under 2021 står beredningen kvar vid sin slutsats.

Sjukvårdsberedningen ser stora skillnader i ungdomarnas kunskap om ungdomsmottagningar. I kommuner med ungdomsmottagning, i en eller annan form, kan marknadsföringen fortfarande skilja sig åt. I kommuner utan ungdomsmottagning i någon form marknadsförs alternativen till ungdomsmottagning ännu sämre och ungdomarna vet inte var de ska vända sig. På det stora hela är det därför många ungdomar i Norrbotten som inte känner till vilket stöd som finns att få.

”Det är svårt att besöka ungdomsmottagningen när man inte ens vet att den finns”.

Sjukvårdsberedningen konstaterar vidare att långt ifrån alla ungdomar föredrar att få information på samma sätt. Generellt sett vill yngre ungdomar få information via skolan, men inom hela gruppen visar dialogerna ändå att ungdomar är olika individer som vill få information på många olika sätt. Det kan handla om allt ifrån att bli uppringd till att få annonser i mobilen, läsa på internet och sociala medier, se annonser i tidningar eller anslag på skolan till att få information via undervisningen. Information som färdas från mun till mun mellan ungdomar ska inte underskattas.

Sjukvårdsberedningen ser fortfarande ett behov av bred marknadsföring och information om ungdomsmottagning via olika kanaler. Alla barn och ungdomar ska kunna få och hitta information om vilket stöd och vilken hjälp man har rätt till och hur man kommer i kontakt med hälso- och sjukvården på ett sätt som passar ens förutsättningar.

Information till skolklasser

Ungdomsmottagningarnas information till skolklasser har varierat i Norrbotten de senaste åren. Troligtvis beror variationen på allt ifrån mottagningarnas olika personalresurser, budget, kompetens, rutiner och kontakter med skolor med mera.

När pandemin bröt ut under vårterminen 2020 upphörde i stort sett all information om ungdomsmottagning till skolklasser. På något håll i Norrbotten ställdes informationen om till den app som redan använts av ungdomsmottagningen. Utöver detta har sjukvårdsberedningen även fått vetskap om att vissa mottagningar haft fler kontakter via 1177 under pandemin.

Pandemins utbrott tvingade sjukvårdsberedningen att ställa in de återstående dialoger som var planerade fram till sommaren 2020. När dialogerna kom igång igen efter beredningsuppdragets förlängning genomfördes alla dialoger digitalt. Varken beredningens ledamöter eller eleverna som deltog hade några större problem med den omställningen. Samtidigt noterade beredningen att ungdomsmottagningarna inte använde sig av den digitala möjligheten att fortsätta eller till och med öka informationen till skolelever. Detta ledde till att sjukvårdsberedningen uppmärksammade situationen gällande ungdomsmottagningarnas uteblivna information och marknadsföring i en skrivelse som överlämnades till regionstyrelsens sammanträde den 10 juni 2021.

Sjukvårdsberedningen vill uppmärksamma behovet av ungdomsmottagnings-
arnas funktion som komplement till skolornas sexualundervisning. Elever
kan ha funderingar kring sin sexuella identitet, existentiella frågor och annat
som kanske inte passar att ta upp i ett klassrum. Alla lärare har heller inte
rätt kompetens för dessa frågor. Därför är det viktigt att skolor och ung-
domsmottagningar samverkar för att säkerställa att kännedom om ung-
domsmottagningar och vad mottagningarna kan hjälpa till med når alla ele-
ver i Norrbotten.

Hitta rätt och få kontakt

Sjukvårdsberedningen har redan konstaterat att ungdomar i Norrbotten vill få
information om ungdomsmottagning på en mängd olika sätt. På samma sätt
skiljer det sig i frågan om hur ungdomar vill kunna kontakta ungdomsmot-
tagningen. Några vill besöka mottagningen fysiskt vid första kontakten,
andra föredrar att ringa eller skriva/chatta. Allt eftersom kontakten med mot-
tagningen utvecklas kan också behovet av kontaktväg förändras. Den första
kontakten får gärna vara mer anonym. Fysiska möten föredras i större ut-
sträckning när man redan har en etablerad kontakt.

Oavsett på vilket sätt kontakten med ungdomsmottagningen sker har sjuk-
vårdsberedningen noterat tre viktiga punkter som ständigt återkommit under
dialogerna.

- Att snabbt få kontakt och svar.
- Vilken person och profession man träffar.
- Personalens agerande och bemötande.

I samband med dialogerna har sjukvårdsberedningen tagit del av berättelser
från ungdomar som haft svårt att komma i kontakt med en ungdomsmottag-
ning. Förutom problemen med att få eller hitta information om vilket stöd
och vilken hjälp som erbjuds kan det handla om någonting så enkelt som att
veta var mottagningen ligger och när den har öppet. Vidare måste öppettider
och telefontider passa ungdomars livssituation. Den som lämnar meddelande
måste också bli kontaktad snabbt.

Ungdomar är inte bekväma med att besöka mottagningar där man kan bli
sedd av någon man känner. En ungdomsmottagning bör därför inte ligga i
anslutning till skola, barnvårdscentral eller liknande. Tyvärr finns det ung-
domsmottagningar i Norrbotten placerade på detta sätt.

Varje ungdom som söker sig till hälso- och sjukvården i Norrbotten måste
kunna bli hänvisad till rätt kompetens och rätt vårdnivå. Den som söker till
en ungdomsmottagning där rätt kompetens saknas måste också kunna lotsas
vidare efter behov.

Ungdomar som tar kontakt med ungdomsmottagning vill ofta ha ett allom-
fattande stöd. Det handlar inte bara om frågor som rör kroppen, relationer,
sex, preventivmedel och sjukdomar. Ungdomar vill även kunna samtala om

andra frågor som rör allt ifrån vardag till existentiella funderingar. Det är viktigt att personalen har kunskap om genusfrågor och förståelse för att besökarna kan ha olika sätt att definiera sitt kön, sin tillhörighet och sin sexualitet.

Alla som kontaktar en ungdomsmottagning har rätt att känna sig trygg. Det är viktigt att personalen som möter ungdomarna i ett första skede har social kompetens och bemöter alla på ett sätt som ger förtroende. Sjukvårdsberedningen tolkar att det finns dold psykisk ohälsa som gör att unga efterfrågar kontakt med ”en trygg vuxen”. Personalens profession kommer i ett senare skede, när en trygg kontakt är etablerad. Då måste personalen kunna lotsa vidare till rätt kompetens vid behov. Det är viktigt för ungdomar att kunna vända sig till ett ställe och få hjälp. Sjukvårdsberedningen noterar det positiva i att de flesta ungdomar som besökt en ungdomsmottagning har känt sig trygga och upplever att de fått den hjälp som behövts.

Det är lättare för ungdomar att besöka en ungdomsmottagning där personalen är okänd. Detta blir mer känsligt på mindre orter där sannolikheten är större att träffa kompisens förälder eller liknande. Det mest optimala skulle vara om all personal kom från någon annan ort, även om ungdomarna förstår att det är praktiskt omöjligt.

För ungdomarna spelar det ingen roll om personalen man träffar på ungdomsmottagningen är av samma eller annat kön, tryggheten är viktigast. Det är först när det börjar handla om exempelvis provtagning och undersökning av kroppen som det i större utsträckning känns bekvämt med personal av samma kön. För att alla ska kunna känna sig trygga är det viktigt med personal från båda könen på varje ungdomsmottagning.

Ungdomar ser också olika på personalens ålder vid ungdomsmottagningar. Några har uppfattningen att yngre personal har mindre erfarenhet och känner sig därför tryggare med äldre personal. Andra känner sig tryggare med yngre personal som upplevs kunna relatera mer till ungdomarnas frågor och behov.

Sjukvårdsberedningen ser ett behov av att samtliga ungdomsmottagningar får en översyn beträffande allt ifrån placering, öppettider och kontaktvägar till utbudet på respektive mottagning för att kunna möta ungdomar tryggt och på bästa sätt.

Huvudmannaskap och samverkan

Sjukvårdsberedningen uppmärksammade redan i sin verksamhetsrapport för 2020 att det finns brister i samverkan mellan regionen och kommunerna som båda delar på huvudmannaskapet för ungdomsmottagningarna.

Det förekommer svårigheter att ta del av information mellan huvudmännens olika journalsystem. Problem uppstår när ungdomar möter personal från både kommun och region och det som noterats vid tidigare kontakter inte är tillgängligt för båda parter. Vid informationsutbyte och kommunikation mellan olika personalgrupper kan system och sekretess också ställa till problem.

Sjukvårdsberedningen noterar vidare att varje kommun har möjlighet att teckna ett samverkansavtal med regionen. Avtalen kan se olika ut vilket bäddar för ojämnt utbud i Norrbotten men också risk för oklart ansvar och otydlig arbetsfördelning mellan huvudmännen. I vissa kommuner fungerar det delade huvudmannskapet bättre, i andra fungerar det sämre. I flera av kommunerna finns inget samverkansavtal alls.

I situationen kring ungdomsmottagningarna spelar även skolan en stor roll. Det gäller allt ifrån att eleverna måste få information om och från ungdomsmottagningarna till ungdomsmottagningarnas samverkan med skolsköterska och lärare. Detta är ytterligare ett område där sjukvårdsberedningen noterar att det fungerar olika i Norrbotten.

Sjukvårdsberedningen vill också påminna om vikten av att regionen och kommunerna samverkar för att ungdomar i hela Norrbotten nås av information om deras möjligheter att få stöd oavsett om kommunen har ungdomsmottagning, ungdomsmottagningsliknande verksamhet eller andra lösningar. Vidare måste alla ungdomar ha samma tillgång till stöd och där ska bostadsorten inte spela någon roll. Det handlar om att huvudmännen måste kroka arm med den gemensamma ambitionen att erbjuda en sammanhållen god och nära vård för barn och unga i Norrbotten.

Sammanfattning av behov

Behovspunkter från tidigare verksamhetsrapport

I sin verksamhetsrapport för 2020 redovisade sjukvårdsberedningen fem behovspunkter som svar på uppdraget om vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning som barn och ungdomar i Norrbotten har.

- Tillgång till fullvärdig ungdomsmottagning för barn och ungdomar i hela Norrbotten.
- Bredare marknadsföring i flera kanaler för att nå så många barn och ungdomar som möjligt med information om vilket stöd och vilken hjälp man har rätt till och hur man kommer i kontakt med hälso- och sjukvården på ett sätt som passar ens förutsättningar.
- Det måste finnas olika fysiska och digitala möjligheter för barn och ungdomar att kontakta och besöka en ungdomsmottagning efter sina behov och förutsättningar.
- Det måste vara enkelt och gå snabbt för barn och ungdomar att komma i kontakt med någon vuxen att prata med.
- Samverkan och samordning av ungdomsmottagningar måste snarast påbörjas för att främja en jämlik hälso- och sjukvård för barn och ungdomar i hela Norrbotten.

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport för 2020 behandlades av regionfullmäktige den 28-29 oktober 2020 och överlämnades sedan till regionstyrelsen för vidare hantering. Regionfullmäktige behandlade regionstyrelsens beredning av sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport den 14-15 april 2021. Beslutet innehöll tre åtgärder.

Regionstyrelsen vill mot bakgrund av det redovisade lyfta fram följande åtgärder som viktiga att följa upp i relation till de behov som sjukvårdsberedningen identifierat. Följande genomförda åtgärder ska återrapporteras till regionfullmäktige i samband med återföringsdagen 2022.

- *Ta fram digitala lösningar som kan erbjudas till alla ungdomar i länet oavsett var hen bor.*
- *Se över det nuvarande huvudmannskapet som idag innebär hinder i dokumentation mellan huvudmännen och inom organisationerna.*
- *Utveckla informations- och marknadsföring.*

Behovspunkter 2021

Sjukvårdsberedningen har under 2021 arbetat vidare med samma uppdrag som under 2020: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten?

När sjukvårdsberedningen nu har ett större underlag av både fakta och dialoger som nått hela målgruppen kan beredningen fortfarande konstatera att det är långt ifrån alla ungdomar i Norrbotten som kan vända sig till en ungdomsmottagning med sina frågor, funderingar och behov. Det innebär en ojämlikhet i vilken utsträckning barn och unga kan erbjudas hjälp och stöd från en ungdomsmottagning.

Sjukvårdsberedningen har identifierat och vill uppmärksamma följande sex behovspunkter.

- Det finns fortfarande ett stort behov av information och marknadsföring för att öka kännedom och kunskap om ungdomsmottagningar.
- Regionen och kommunerna som är ungdomsmottagningarnas huvudmän måste förstärka och utveckla samarbetet för fler ungdomsmottagningar. Hälso- och sjukvården ska vara jämlik för alla ungdomar i Norrbotten.
- Regionen och kommunerna måste utöka sin samverkan och se över sina avtal och rutiner. Detta för att kunna ta ett gemensamt ansvar för ungdomars hälsa i Norrbotten men även överbrygga hinder som till exempel tillgång till varandras journaler.
- Det finns ett behov av att samtliga ungdomsmottagningar i Norrbotten får en översyn. Det gäller allt ifrån placering, öppettider och kontaktvägar till utbudet på respektive mottagning för att kunna möta ungdomar på bästa sätt under trygga former.
- Det finns behov av att fysiska ungdomsmottagningar kompletteras med ett mer tillgängligt digitalt utbud, även om det för närvarande inte är praktiskt genomförbart i hela Norrbotten. Tillgång till en stabil uppkoppling är en förutsättning för att kunna nyttja digital teknik.
- Det behövs en förbättrad samverkan mellan ungdomsmottagningarna och skolorna för att nå alla elever och tillmötesgå deras behov.

Referenser/länkar

Reglemente för fullmäktiges beredningar och utskott

<https://vis.nll.se/omrade/landstingets-styrande-dokument/SitePages/Default.aspx>

Strategisk plan för 2019-2021

<https://vis.nll.se/omrade/landstingets-styrande-dokument/Default.aspx?onlyContent=1>

Vägen till framtidens hälsa och vård år 2035

<https://www.norrboten.se/sv/Utveckling-och-tillvaxt/Utveckling-inom-halso-och-sjukvard/Test-Vagen-till-framtidens-halsa-och-vard---2035/>

Handbok för Sveriges ungdomsmottagningar

www.fsum.nu

Skolbarns hälsa och levnadsvanor 2019-2020

<https://www.norrboten.se/publika/lg/kom/Webb/Skolbarns%20h%C3%A4lsa%20och%20levnadsvanor%20i%20Norrboten%202019-2020%20-%20Tema%20Psykisk%20h%C3%A4lsa.pdf>

SKR-rapport: Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa

<https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/ungdomsmottagningarochungassexuellaahalsa.43092.html>

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2020: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten?

https://samarbeta.nll.se/producentplats/regionfullmaktigesberedningar/_layouts/15/VISDocIdRedirect.aspx?ID=ARBGRP540-566364741-344

Allmänna beredningens verksamhetsrapport 2018: Vilket behov har ungdomar av inflytande och möjlighet att påverka?

<https://www.norrboten.se/sv/Demokrati-och-insyn/Sa-styrs-landstinget/Beredningar-och-utskott/Beredningarnas-rapporter/>

Hälsa- och sjukvårdsberedningarnas verksamhetsrapport 2015: Jämlik hälsa för barn och ungdomar.

<https://www.norrboten.se/sv/Demokrati-och-insyn/Sa-styrs-landstinget/Beredningar-och-utskott/Beredningarnas-rapporter/>

norrbotten.se